

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>**LEADING ARTISTIC FEATURES OF MODERN UZBEK PROSE (ON THE EXAMPLE OF THE STORIES OF ISAJON SULTAN)****Gulkhayo Bakhranova***Master's student**Samarkand State University**Samarkand, Uzbekistan***ABOUT ARTICLE**

Key words: Uzbek modern prose, artistic features, Isajon Sulton, short story genre, psychologism, inner monologue, symbolism, modernity, realistic depiction, society and individual, language and style, artistic thinking, compositional structure, literary analysis, author's position

Received: 21.03.25**Accepted:** 23.03.25**Published:** 25.03.25

Abstract: This article analyzes the role of Isajon Sulton's creative work in the formation and development of Uzbek modern prose, the artistic features of his short stories, and their relation to contemporary literary and aesthetic standards from a literary criticism perspective. The study highlights modern tendencies in Uzbek prose through the use of inner monologue, psychologism, social and ethical layers, postmodern elements, and metaphorical language tools in the author's stories.

O'ZBEK MODERN NASRINING YETAKCHI BADIY XUSUSIYATLARI (ISAJON SULTON HIKOYALARI MISOLIDA)**Gulhayo Baxranova***Magistratura talabasi**Samarqand davlat universiteti**Samarqand, O'zbekiston***MAQOLA HAQIDA**

Kalit so'zlar: O'zbek modern nasri, badiiy xususiyatlar, Isajon Sulton, hikoya janri, psixologizm, ichki monolog, simbolizm, zamonaviylik, realistik tasvir, jamiyat va shaxs, til va uslub, badiiy tafakkur, kompozitsion qurilish, adabiy analiz, muallif pozitsiyasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek modern nasrining shakllanishi va rivojlanishida Isajon Sulton ijodining o'rni, hikoyalarining badiiy xususiyatlari, zamonaviy adabiy-estetik mezonlarga munosabati adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan tahlil etiladi. Muallif hikoyalaridagi ichki monolog, psixologizm, ijtimoiy-axloqiy qatlamlar, postmodern unsurlar, metaforik til vositalarining qo'llanishi asosida o'zbek nasridagi zamonaviy tendensiyalar yoritiladi.

ВЕДУЩИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ УЗБЕКСКОЙ ПРОЗЫ (НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗОВ ИСАЖОНА СУЛТАНА)

Гулхайё Бахранова

студент магистратуры

Самаркандский государственный университет

Самарканд, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: узбекская современная проза, художественные особенности, Исажон Султон, жанр рассказа, психологизм, внутренний монолог, символизм, современность, реалистичное изображение, общество и личность, язык и стиль, художественное мышление, композиционное построение, литературный анализ, позиция автора	Аннотация: В данной статье с точки зрения литературоведения анализируется роль творчества Исажона Султана в формировании и развитии узбекской современной прозы, художественные особенности его рассказов, а также их отношение к современным литературно-эстетическим критериям. Современные тенденции в узбекской прозе раскрываются на основе использования внутреннего монолога, психологизма, социальных и нравственных пластов, постмодернистских элементов и метафорического языка в рассказах автора.
--	---

O'zbek adabiyotida XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab yangi nasr an'analari shakllana boshladi. Sovet mafkurasi ta'sirida yozilgan sotsrealistik asarlardan farqli ravishda, mustaqillik yillarida inson shaxsiga, uning ruhiy kechinmalari, ichki dunyosiga e'tibor kuchaydi. Bu jarayonda Isajon Sultonning hikoyachilik mahorati alohida o'rinni egallaydi. U zamonaviy nasrda badiiy-estetik tafakkur doirasini kengaytirgan yozuvchilardan biridir. Modern nasr — bu individual fikrlash, psixologik tahlil, eksperimentga moyillik, an'anaviy syujet strukturasi va kompozitsiyadan chekinish kabi xususiyatlarni o'z ichiga oladi. O'zbek modern nasrida quyidagi xususiyatlar yetakchi o'rin egallaydi:

- *Ichki monolog va oqim:* Qahramon fikrlari ichki dialog shaklida ochiladi;
- *Noan'anaviy vaqt va makon:* Voqealar xronologik emas, ba'zan tasavvur va tushlar orqali ketma-ketlikda beriladi.
- *Psixologizm:* Qahramonning ruhiy holati, kechinmalari birinchi planga chiqadi.
- *Postmodern elementlar:* Metamatn, intertekstualizm, ironiya, paradokslar.
- *Simvolizm va metaforalar:* Asar mazmuni ko'pincha ramziy tasvirlar orqali yoritiladi.

Isajon Sulton hikoyalarida ushbu xususiyatlarning har biri yaqqol ko'zga tashlanadi. Isajon Sulton (1966 y.t.) — o'zbek adabiyotidagi o'ziga xos uslubga ega bo'lgan yozuvchi. Uning hikoyalarida falsafiy teranlik, psixologik tahlil, ijtimoiy muammolarga noan'anaviy yondashuv ustuvorlik qiladi. “Sandiq”, “Qovunxo'r”, “Bo'yoqlar”, “Vaqt minorasi” kabi hikoyalarida u hayotiy voqealarni nafaqat tasvirlaydi, balki ularni chuqur falsafiy-fikriy yondashuv orqali talqin

etadi. Uning hikoyalarida g'oyaviy-badiiy mazmun qatlamlari ko'p: soddaligi bilan murakkablik, realistik tasvir bilan surrealistik unsurlar, an'anaviy syujet bilan erkin shakl uyg'unlashgan.

Isajon Sulton tili obrazli, rang-barang, noan'anaviy iboralar bilan to'la. U sodda xalqona iboralar bilan murakkab falsafiy fikrlarni uyg'unlashtira oladi. Tilning musiqiyliigi, ritm va pauza orqali badiiy ta'sir kuchi oshiriladi.

Yozuvchining "Qovunxo'r" hikoyasi oddiy voqelik – qovun o'g'riligini tasvirlagan bo'lsa-da, chuqur ijtimoiy va axloqiy mazmunni o'z ichiga oladi. Hikoyada voqea oddiy qishloq hayotida sodir bo'ladi: har yili yozda kimdir dalalardan qovun o'g'iraydi, lekin bu holatga hech kim jiddiy munosabatda bo'lmaydi. Aksincha, o'g'rining bu ishi go'yoki "mahorat", "jasorat" sifatida baholanadi. Asarda ismi ochiqatlanmagan bosh qahramon — "qovunxo'r" — aslida salbiy xarakterga ega bo'lishiga qaramay, muallif uni bevosita qoralamaydi. Bu yondashuv o'quvchiga voqeani chuqurroq anglash imkonini beradi. Qahramon — ehtimol, o'rta yoshdagi yoki yoshi katta, tajribali qishloq kishisidir. Uning harakati axloqiy jihatdan salbiy bo'lsa-da, bu obraz orqasida yozuvchi butun bir ijtimoiy qatlam, jamiyatdagi passivlik va loqaydlikni ko'rsatadi.

Qovun bu yerda oddiy meva emas – xalq mehnatining, halollikning, pok niyatning ramzidir. Uni yashirincha o'g'irayotgan "qahramon" — bu faqat bir shaxs emas, balki ko'pchilikda shakllanib ulguragan "halollikni past baholash" kayfiyatining mujassamidir. Qishloq ahli esa bu jinoyatga sukut bilan rozilik bildiradi. Shu tariqa befarqlik va loqaydlik orqali ular o'zlari ham jinoyatga sherik bo'lib qoladilar. Yozuvchi bu holatni yengil hazil, yumor orqali, ammo teran kinoya bilan berib, o'quvchini og'riqli haqiqat ustida o'ylashga undaydi: jamiyatda ma'naviy qadriyatlar ham xuddi qovunlar kabi sezdirmay yo'qolib bormoqda.

Hikoya 2000-yillarning boshlarida yozilgan bo'lib, o'sha davrdagi jamiyatdagi keskin o'zgarishlar fonida aks ettirilgan. Unda post-sovet davrida halollik va axloqiy mezonlarning asta-sekin yemirilishi, jamiyatda "ehtiyot va haqiqat" o'rtasidagi ziddiyatlar badiiy ifodasini topgan. Yozuvchining bu hikoyasi, soddaligi va o'qishlilik darajasiga qaramay, zamonaviy o'zbek nasrining ijtimoiy-tanqidiy ruhini aniq ifodalaydi.

Isajon Sultonning "Sandiq" hikoyasi bolalik xotiralari, yo'qotilgan qadriyatlar, o'tgan umr sahifalari haqida yozilgan chuqur falsafiy asardir. Hikoyaning bosh qahramoni — ismi tilga olinmagan, lekin hikoya davomida muallifning o'zi bo'lishi ehtimol bo'lgan, ichki monologlar orqali hayotiga nazar tashlayotgan shaxsdir. Bu qahramon — katta yoshli, ehtimol, o'z farzandlari bor, umrining muhim qismini ortda qoldirgan inson. Uning dunyoqarashi, xotiralar bilan bog'liq og'riqli va iliq his-tuyg'ulari ushbu asarni psixologik jihatdan nihoyatda boy qiladi.

Qahramon sandiqni ochib, undagi buyumlar orqali o'zining bolaligiga sayohat qiladi. Bu sandiq — uning onasi, o'tgan hayoti, ilk orzulari va armonga aylangan rejalarining timsolidir. Har bir buyum — o'tmishdan qolgan badiiy ramzga aylangan. Masalan, oddiy ko'ylak yoki choyshab

orqali qahramon o'zining go'daklik, ona mehri, ota uyi kabi tushunchalarini qayta his qiladi. Asarda voqealar xronologik ketma-ketlikda emas, balki xotira oqimi asosida ketadi. Bu esa modern nasrga xos yondashuvdir: voqea emas, kechinma markazda turadi.

Qahramon — ijobiy obraz. U hayotdagi oddiy, unutilgan qadriyatlarni qadrlay oladigan, vaqt va xotira bilan yashaydigan, oriyatli, mulohazali shaxs sifatida tasvirlanadi. Hikoyadagi psixologik fon kuchli bo'lib, unda har bir detal inson ruhiyatining muayyan holatiga bog'langan. Hikoya davomida o'quvchi qahramon bilan birga o'tgan hayotni kechiradi, o'zining xotiralarini eslab ketadi.

“Sandiq” hikoyasi yozilgan aniq yil ochiq ko'rsatilmagan bo'lsa-da, uning ilk nashrlari 2000-yillar boshlariga to'g'ri keladi. Ushbu davrda yozilgan asarda o'tmishga qaytish, milliy va oilaviy qadriyatlarni tiklashga intilish, globalizatsiya fonida yo'qolib borayotgan madaniy xotirani saqlash istagi kuchli seziladi. Yozuvchi juda kam voqealikdan foydalangan holda, katta ma'naviy qatlamni ifodalab bera olgan. “Sandiq” — bu shunchaki xotira emas. U inson ruhiyati, onalik timsoli, ota uyi, bolalik orzulari va o'tgan umr izlarini saqlovchi badiiy yodgorlikdir. Muallif bu hikoya orqali o'quvchini ichki sukunatga, ruhiy poklanishga, qadriyatlar haqida o'ylashga chorlaydi.

Isajon Sultonning “Bo'yoqlar” hikoyasi estetik-falsafiy mazmuni bilan ajralib turadi. Asarda hayot va san'at, ruhiyat va tashqi dunyo, ichki kechinma va tashqi ifoda o'rtasidagi murakkab bog'liqlik tasvirlanadi. Hikoyaning bosh qahramoni — ismi ochiqqlanmagan rassom bo'lib, u san'at orqali hayotni anglashga intiladi. Qahramonning har bir kunlik faoliyati — bir rang, bir tuyg'u, bir kechinma bilan bog'liq. Bo'yoqlar — u uchun faqat tasviriy vosita emas, balki butun borliqni anglashning asosiy qurolidir.

Bu qahramon o'rta yoshli erkak sifatida ko'zga tashlanadi. Uning ichki monologlari, dunyoni estetik nigoh bilan tahlil qilishi, san'at va hayot o'rtasidagi nozik chiziqlarni his etishi uni ijobiy obraz sifatida gavdalantiradi. U murakkab, hayotda yo'lini yo'qotmagan, ammo ruhiy in'ikoslarga moyil shaxs sifatida namoyon bo'ladi. U hayotni o'zgartirmoqchi emas — u hayotni tushunmoqchi, idrok qilmoqchi, tasvirlamoqchi bo'ladi. Bo'yoqlar orqali u faqat tashqi dunyoni emas, o'zining ichki kechinmalarini ham qog'ozga tushiradi.

Hikoyada ranglar muhim ramziy yukni ko'taradi. Masalan, qizil — g'azab va kuchning, yashil — orzular va tabiatning, ko'k — osoyishtalikning, qora esa — tushkunlik va ruhiy zulmatning timsoli sifatida beriladi. Rassom har bir kunini shu ranglar bilan “bo'yab” boradi. U kundalik hayotda sodir bo'ladigan voqealarni ko'rmaydi — his qiladi, ichki ritmlarini sezadi. Bu esa Isajon Sulton nasrining eng muhim belgilaridan biriga — ruhiy tahlilga asoslangan estetik anglash uslubiga kiradi.

“Bo‘yoqlar” hikoyasi syujetdan ko‘ra tafakkur oqimiga asoslanadi. Unda an’anaviy boshlanish, voqea rivoji, tugun va yakun mavjud emas. Hikoya — qahramon ongida kechayotgan hissiyotlarning badiiy aksidir. Bu jihati bilan hikoya modern nasrning muhim tamoyillariga to‘la mos tushadi. Ayniqsa, san’at va hayot o‘rtasidagi chegaralarning yo‘qolishi, badiiy tasvir vositalari orqali ichki olamni yoritishga intilish kuchli seziladi.

Hikoyaning yozilgan aniq yili ko‘rsatilmagan, lekin uning uslubi, estetik yo‘nalishi, muallif ijodiy faoliyatining bosqichlari asosida taxmin qilish mumkinki, bu asar 2005–2010-yillar oralig‘ida yaratilgan. Bu davrda Isajon Sulton adabiy tafakkurda falsafiy-estetik qirralarni chuqurlashtirishga, badiiy tilni musiqiylash, ramziy qatlamlarni kuchaytirishga alohida e’tibor qaratgan. “Bo‘yoqlar” hikoyasi, mohiyatan, rassom obrazida yozuvchining o‘zini ham ifodalaydi: u ham har bir rangni, har bir ohangni so‘zda, obrazda, tuyg‘uda ko‘rishni xohlaydi. Rassom qanday bo‘lsa, yozuvchi ham shunday — ichki olamining murakkab manzaralarini, sezgi va his-tuyg‘ularni ranglar o‘rniga so‘zlar bilan chizadi. Shunday qilib, hikoya o‘quvchini faqat syujet bilan emas, balki ruhiy-estetik mushohada bilan boyitadi.

Isajon Sultonning “Vaqt minorasi” hikoyasi o‘zbek modern nasrining falsafiy yo‘nalishidagi eng sermazmun namunalardan biridir. Asarda muallif vaqt tushunchasiga nafaqat tarixiy, balki ontologik va ruhiy-falsafiy yondashuvni ilgari suradi. Hikoyaning bosh qahramoni — ismi ochiq qatlanmagan, lekin botiniy mulohazalarga moyil, dunyoni anglashga intiluvchi shaxs. U hikoya davomida minoraga qarab boradi va shu manzara ostida o‘z hayoti, o‘tgan kunlari, yo‘qotgan orzulari, tanlab olgan yo‘li haqida chuqur o‘y suradi. Qahramonning yoshi aniq belgilanmagan bo‘lsa-da, uning fikrlari, xotiralarga to‘la ruhiy holati, yoshlik bilan bugungi holatini solishtirish ohanglaridan kelib chiqilsa, u katta yoshli, hayotda ma’lum tajriba orttirgan, ehtimolki, hayotining peshonasida turgan insondir. U o‘zining o‘tgan umriga nazar tashlab, vaqt degan narsa aslida nima ekanini tushunishga harakat qiladi. Bu qahramon ijobiy obraz bo‘lib, har bir tafsilotni mushohada qilishga, vaqtni faqat kalendar birliklarida emas, balki ma’naviy yondashuv orqali anglashga urinadi.

Hikoyaning markaziy ramzi — minora — bu yerda ikki ma’noni anglatadi: birinchidan, u vaqtning vertikal tuzilmasi, ya’ni inson hayotining yuqoriga qarab rivojlanishini bildirsa, ikkinchidan, abadiyatning timsolidir. Minora har doim joyida, odamlar esa uning tagidan o‘tib ketaveradilar. Shunday qilib, vaqt — bu o‘zgaruvchan hodisa emas, balki inson tomonidan turlicha idrok etiladigan, ongda shakllanuvchi falsafiy konsepsiya sifatida talqin etiladi.

Asarda voqealar real ketma-ketlikda berilmaydi. O‘tmish xotiralari, hozirgi vaqt, orzu-havaslar va ichki mushohadalar o‘zaro qorishib ketgan. Bu uslub — modern nasrga xos “ong oqimi” usulini eslatadi. Qahramon voqealarni gapirib bermaydi, ularni ichida yashaydi, his qiladi. Bu esa o‘quvchini hikoya muhitiga yanada yaqinlashtiradi. Hikoya uslubida postmodern unsurlar

ham mavjud: vaqtning relativligi, voqealar orasidagi tafovutlarning yo‘qolishi, real va irreal dunyolarning qorishuvi, o‘quvchining har safar yangicha talqinga olib kelinishi — bular barchasi “Vaqt minorasi”ni zamonaviy badiiy tafakkurning samarasi sifatida ko‘rsatadi.

Ushbu hikoya Isajon Sultonning falsafiy va badiiy izlanishlar bosqichiga to‘g‘ri keladi. Aniq nashr yili ko‘rsatilmagan bo‘lsa-da, hikoyaning ichki poetikasi, fikrning yetukligi va estetik darajasi uni 2010-yillarning birinchi yarmida yozilgan deb taxmin qilishga asos beradi. Bu davrda yozuvchi ko‘proq falsafiy-estetik va psixologik qatlamlarga murojaat qilgan.

“Vaqt minorasi” hikoyasi o‘quvchini nafaqat voqealar bilan, balki fikrlar bilan boyitadi. U bizga vaqtning shunchaki harakat emasligini, balki ruhiy tajriba, ichki o‘rish, anglash va yo‘qotishlar orqali shakllanadigan murakkab tushuncha ekanini anglatadi. Hikoya orqali yozuvchi nafaqat vaqt, balki hayot va o‘lim, mavjudlik va yo‘qotish, inson va abadiyat o‘rtasidagi bog‘liqlik ustida mushohada yuritishga chorlaydi.

Umuman olganda, Isajon Sulton hikoyalari o‘zbek modern nasrining asosiy badiiy xususiyatlarini to‘liq ifodalaydi. U an’anaviy hikoyachilikka yangicha mazmun olib kiradi — ichki monolog, psixologik tahlil, ramziy obrazlar, falsafiy umumlashtirish, badiiy eksperimentlarga boy uslub orqali o‘zining individual ijodiy maktabini yaratadi. Oddiy voqealar, kundalik holatlar ortida chuqur ijtimoiy va ma’naviy muammolar yotadi. Har bir hikoya — bu hayotning bir bo‘lagi, lekin bu bo‘lakda butun jamiyat, butun insoniyat qiyofasi mujassam.

Adabiyotlar:

1. Sulton, I. (2003). Qovunxo‘r. Toshkent: Sharq.
2. Xudoyberdiyev, M. (2020). Isajon Sulton hikoyalarida ruhiy tahlilning badiiy ifodasi. O‘zbek tili va adabiyoti, №3.
3. Abdulla, Sh. (2015). Zamonaviy o‘zbek nasri taraqqiyot yo‘llari. Toshkent: Fan.
4. Karimov, Z. (2018). Nasrda yangi oqimlar va badiiy tafakkur. Samarqand: Ilm Ziyo.
5. Sharopov, D. (2022). Modern adabiyot va postmodernizm: o‘zbek nasrida aks sado. Adabiyotshunoslik izlanishlari, №2.